

określone konsekwencje z punktu widzenia np. identyfikacji historycznej, państwowej, a także częściowo narodowej nie tyle jednostek, co zbiorowości. Pożądana byłaby, zdaniem autorów, jednoczesna identyfikacja z Niemcami i ideałem zachodniej demokracji, jednocząca się niejako w wypracowywaniu specyficznej demokracji zachodnioniemieckiej (ta sugestia autorów do pewnego stopnia już jest urzeczywistniona). Problem dotyczy sprzeczności między tymi dwoma przedmiotami identyfikacji; tradycja niemiecka była bowiem antydemokratyczna. Stąd, zdaniem autorów, rodzą się tendencje do „uciekania” od tradycji narodowo-państwowej, tendencje do odpolityzowania myślenia w kategoriach narodowo-państwowych. Wskazując na niektóre konsekwencje tych zjawisk, autorzy zauważają, że tendencja ta może okazać się niebezpieczna z punktu widzenia konstytucyjnego celu Republiki Federalnej, tj. zjednoczenia Niemiec. W społeczeństwie bowiem prowadzi ona do swoistej niechęci do realistycznego myślenia politycznego, do sytuacji, w której nadzieje i życzenia nie są konfrontowane i relatywizowane rzeczywistością. Autorzy zatem stwierdzają, że tylko w oparciu o przewartościowaną gruntownie tradycję niemiecką, a więc poznanie przyczyn specyficznego „psychicznego położenia” narodu niemieckiego, możliwa jest realistyczna identyfikacja zarówno z Republiką Federalną jako własnym państwem i jednocześnie ideą jedności narodowej. Może to doprowadzić — zdaniem autorów — do w miarę spójnej identyfikacji narodowo-państwowej i narodowo-politycznej, w której rzeczywistość narodowo-polityczna Niemców i ich oparte na tradycji dążenia funkcjonowałyby raczej bezkonfliktowo, co może mieć zasadnicze znaczenie dla przyszłej formy i treści rozwiązania problemu niemieckiego.

Bernard Perlak

GÜNTER MÜCHLER: *CDU/CSU. Das schwierige Bündnis*. Ernst Vögel Verlag, München 1976, ss. 250.

Książka G. Müchlera ukazała się w historycznym dla związku obu partii momencie, gdy 19 listopada 1976 roku *Christlich-Soziale Union* po 27-iu latach współpracy z *Christlich-Demokratische Union* podjęła w Wildbach Kreuth decyzję wystąpienia ze wspólnej frakcji parlamentarnej. Wprawdzie żywot tej decyzji był niedługi, to jednak fakt ten podkreśla w pewien sposób i uzasadnia zarówno tytuł prezentowanego opracowania, jak i celowość podjętego tematu.

Praca G. Müchlera wychodzi naprzeciw społecznym zainteresowaniom, wypełniając lukę w politologicznej edukacji; wbrew pozorom bowiem podjęty przez zachodnioniemieckiego autora problem stanowił dotąd przedmiot bardziej publicystycznych aniżeli naukowych dociekań.

Centralnym zagadnieniem, które autor poddał wnikliwej analizie jest struktura związku obu partii i jego historyczna motywacja. W szczególności jednak uwagę G. Müchlera przykuł problem, przewijający się przez wszystkie rozdziały opracowania, mianowicie rola CSU we frakcji parlamentarnej oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: czy autonomia CSU jako partii ma faktyczne znaczenie w koalicji CDU/CSU i w jakim stopniu respektowana jest przez CDU.

Analizę struktury koalicji partyjnej CDU/CSU poprzedził G. Müchler historycznym tłem, ukazującym zarówno narodziny obu partii jak i genezę ich sojuszu. Na tle społeczno-politycznej sytuacji Bawarii w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej ukazuje autor pierwsze próby podjęcia współpracy po-

frakcji. Miarą jej aktywności i znaczenia może być fakt, iż w okresie pierwszej legislatury na 121 inicjatyw, które wyszły z ramienia frakcji i 188 z ramienia grup, aż 90 pochodziło od posłów CSU. O sile LG i jej znaczeniu we frakcji decyduje także jej niezwykła homogeniczność w przeciwieństwie do notorycznej różnorodności reprezentowanych przez CDU interesów. Większość posłów CSU jest świadoma, iż wpływy LG są znacznie większe aniżeli wyrażający się ilością mandatów CSU jej udział we frakcji.

Współpracę obu koalicyjnych partii analizuje G. Mühler w procesie tworzenia poszczególnych rządów. Na przykładzie praktycznej polityki CDU i CSU pokazuje autor ewolucję wspólnej frakcji oraz koordynację politycznych poczynań CDU/CSU w walce o prymat i władzę.

W sformułowanym w 1949 r. rządzie największy sukces odniosła CSU. Wszystkie jej życzenia zostały spełnione; dzięki obsadzeniu węzłowych stanowisk w rządzie mogła sprawować kontrolę nad resortem finansów, gospodarki rolnej oraz polityki wewnętrznej. Najbardziej jednak czuli się politycy z Monachium usatysfakcjonowani zaakcentowaniem szczególnej roli we frakcji i respektowaniem jej pozycji przez partnera koalicyjnego.

Polityczne zwycięstwo CDU/CSU ugruntowało współpracę obu partii. Koordynacja i ścisła współpraca były w opinii autora prezentowanej pracy głównymi czynnikami zwycięstwa CDU/CSU w następnych wyborach 1953 roku. Koalicja unii powiększyła wtedy ilość mandatów ze 104 na 243. W porównaniu z 1949 r. mogła CSU wysłać do Bonn zamiast dotychczasowych 24 aż 52 posłów. W przeciwieństwie do 1949 r., kiedy to CSU powściągliwie formułowała swe żądania, w 1953 r. wystąpiła już zdecydowanie jako zwycięska partia z katalogiem żądań wobec CDU, domagając się przede wszystkim rozszerzenia wpływów na inne resorty.

Jeżeli w 1949 r. istniały jeszcze kontrowersje co do utworzenia wspólnej frakcji z CDU, to w 1953 r. nie było już w łonie CSU dyskusji na ten temat; sprawa kontynuacji frakcji parlamentarnej CDU/CSU pozostawała sprawą oczywistą. W 1957 r. „Frankfurter Allgemeine Zeitung” stwierdzała ku zadowoleniu Monachium: „Znaczenie bawarskiej unii w Bundestagu jest większe aniżeli ongiś znaczenie Bawarskiej Partii Narodowej w Berlinie. Także stosunek Bawarii do centrali jest znacznie lepszy aniżeli przed laty”.

Wybory w 1957 r. przyniosły zwycięstwo CDU/CSU. Spośród 497 mandatów w Bundestagu dysponowały obie partie 270 miejscami. Mimo, iż kontrowersje między CDU i CSU w sprawie obsadzenia stanowisk w rządzie były w 1957 r. bardziej wyraźne aniżeli kiedykolwiek dotąd, to CSU wyszła z tej walki znacznie wzmocniona. Otrzymała ona bowiem wszystkie żądane (cztery) ministerstwa, a współpracę z CDU oparła na nowych, gwarantujących jej szczególny status w ramach wspólnej frakcji, podstawach.

W 1969 r. CDU/CSU po raz pierwszy w historii RFN przeszła do opozycji. Przejęcie władzy przez SPD i FDP spowodowało, iż w łonie CDU/CSU powstała znaczna różnica zdań na temat form dalszej współpracy. Sytuację miał wyjaśnić nadzwyczajny zjazd CDU, który odbył się w dniach 25 - 27 stycznia 1971 r. w Düsseldorfie. Na kilka dni przed otwarciem zjazdu politycy CSU ostrzegali, iż w przypadku znacznej różnicy zdań w odniesieniu do podstawowego programu CDU/CSU, CSU będzie zmuszona do utworzenia własnej frakcji parlamentarnej.

Zjazd w Düsseldorfie unaoczniał znaczne sprzeczności w politycznym programie CDU i CSU nie tylko w zakresie będącym dotąd przedmiotem stałych kontrowersji — federalizmu, lecz przede wszystkim w polityce wschodniej oraz za-

gadnieniach społecznych. Zdecydowane zwycięstwo SPD/FDP w wyborach 19 listopada 1972 r. pogłębiło kryzys w łonie opozycji i wywołało falę niezadowolenia wśród czołowych polityków CSU, którzy obwiniali CDU za poniesioną klęskę.

Na konferencji zarządu LG 27 listopada 1972 r. CSU deklarowała wyraźnie swe credo: „Wychodzimy z założenia, iż polityka partii unii tylko wówczas będzie skuteczna, gdy przeciwstawi socjalistycznemu kursowi rządzącej koalicji zdecydowaną, zgodną koncepcję. Obie partie unii muszą politycznie i organizacyjnie ściśle współpracować” cytowała „Die Welt” z dnia 28 XI 1972.

Wyrazem narastających konfliktów między partiami unii było ukonstytuowane na początku 1970 r. tzw. „CSU-Freundeskreise”. Te nacjonalistyczne ugrupowania, którym początek dał profesor bizantynistyki Berthold Rubin, skupiały skrajnie prawicowe siły dystansujące się od niemieckiej i wschodniej polityki „małej koalicji”. Wprawdzie ich żywot był niedługi, to jednak demonstrowały one zasadniczy cel CSU — dążenie do uzyskania ponadregionalnego poparcia i rozszerzenia swych wpływów na pozostałe regiony Federalnej Republiki Niemiec.

Dokonując oceny frakcji CDU/CSU autor stwierdza, iż w całej historii CSU jej związek z CDU był podyktowany bardziej praktycznymi aniżeli sentymentalnymi względami. Związek obu partii przyniósł — obok pozytywnych — wiele negatywnych następstw. Przyczynił się on m. in. do ograniczenia wewnętrznej demokracji w CDU. Toteż traktowała ona zawsze związek z CSU jako zło konieczne.

Narastającej w łonie CDU krytyce wobec wspólnej frakcji z CSU dał wyraz opublikowany przez przedstawicieli *Junge Union* memoriał „29 tez politycznej strategii Unii”, domagający się korekty dotychczasowych form współpracy.

Praca G. Mühlera ukazuje historyczny rozwój frakcji CDU/CSU, jej strukturę, organizację i perspektywy. Mimo rzeczowości, przejrzystości i logiczności układu, pozostawia ona jednak uczucie niedosytu. Spowodowane jest ono przede wszystkim faktem, iż dokonana przez autora interpretacja politycznych przedsięwzięć obu partii oraz historii frakcji jest dość powierzchowna. Autor ograniczył się w zasadzie do rozpatrywania związku unii w aspekcie organizacyjnym, pomijając najistotniejsze polityczno-gospodarczo-społeczne względy. Bez ukazania zaś ewolucji koalicji CDU/CSU w kontekście ich politycznego programu i polityczno-gospodarczej rzeczywistości RFN obraz CDU/CSU nie może być pełny.

Anna Wolff-Powęska

PETER SCHINDLER: *30 Jahre Deutscher Bundestag. Dokumentation-Statistik-Daten*. Press- und Informationszentrum, Bonn 1979, 504 ss.

Omawiane opracowanie P. Schindlera zasługuje na baczną uwagę i spopularyzowanie. Publikacja ta, przygotowana z okazji trzydziestolecia parlamentu federalnego RFN, zawiera bez wątpienia pierwsze wyczerpujące i wszechstronne zestawienie faktów, wydarzeń, nazwisk, dat i szeroko pojętej statystyki, związanej z trzydziestoletnim funkcjonowaniem *Bundestagu*. Powierzenie P. Schindlerowi przez prezydenta *Bundestagu* przygotowania w stosunkowo krótkim czasie tak obszernego i szczegółowego wydawnictwa nie było bynajmniej rzeczą przypadku. Autor, zajmujący wyższe stanowisko urzędnicze w aparacie administracyjnym parlamentu federalnego, pełniący zarazem od wielu lat funkcję sekretarza nauko-